

MA
LI
EŠTE
ŽITĚ!

**Štátny manažment pandémie
covid-19 v SR**

V dôsledku zlyhaní štátneho manažmentu boja proti pandémie covid-19 zomrelo v rokoch 2020 až 2022 v Slovenskej republike odhadom 15- až 20-tisíc ľudí. Úmrtiam bolo možné predísť, keby vláda SR a ďalšie verejné inštitúcie zodpovedné za manažment krízy a zdravotnú politiku postupovali tak, ako iné krajiny Európskej únie porovnateľné so Slovenskom veľkosťou populácie alebo organizáciou zdravotníckeho systému.

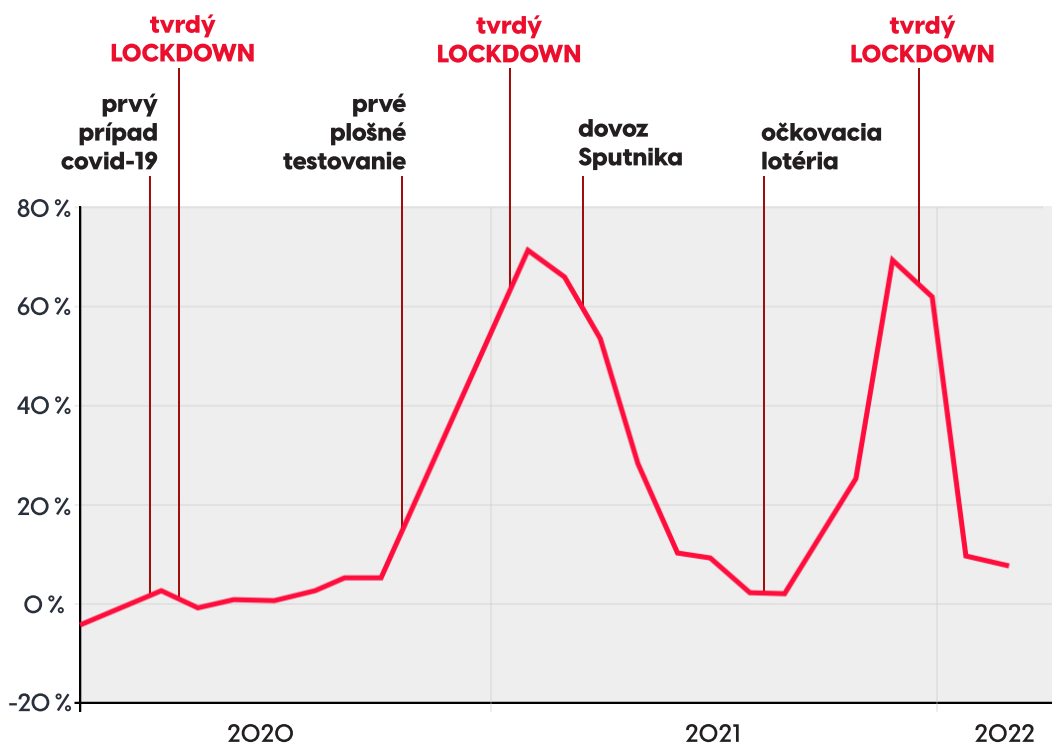
Hlavným dôvodom neschopnosti štátu zachrániť tisíce ľudských životov bol chaotický, netransparentný proces prijímania rozhodnutí na úrovni vlády SR, neskorá a nedôsledná aplikácia najnovších vedeckých poznatkov do praxe manažmentu pandémie, zameranie pozornosti na neoverené riešenia (plošné testovanie) a narušenie dôvery verejnosti k prijatým opatreniam v dôsledku chaotickej politiky a zlej komunikácie. Dôsledkom bola aj jedna z najnižších mier zaočkovanosti populácie vakcínami v EÚ, ktoré mali chrániť pred vážnymi dôsledkami ochorenia covid-19.

Charakteristickými znakmi manažmentu protipandemických opatrení na Slovensku boli:

- netransparentné rozdelenie právomocí zodpovedných inštitúcií,
- opakujúce sa politické zásahy a spochybňovanie odborných odporúčaní,
- nejasne definované alebo chýbajúce procesy rozhodovania a implementácie prijatých riešení.

Štúdia Nadúmrtnosť na COVID-19 v kontexte rozhodnutí zdravotnej politiky (roky 2020 – 2022) upozorňuje, že ak by sa na Slovensku včas implementovali nástroje a postupy z iných krajín, mohlo byť zachránených podstatne viac ľudských životov.

Z porovnania výsledkov Slovenska s inými štátmi EÚ vyplýva, že nadmernú úmrtnosť mohla znížiť napríklad dôveryhodnejšia a zrozumiteľnejšia komunikácia s verejnosťou o prijímaných opatreniach, včasné a efektívnejšie trasovanie kontaktov pozitívnych ľudí, vyššia miera zaočkovania ohrozených skupín obyvateľstva alebo schopnosť pružne a rýchlo meniť stratégiu a manažment pandémie na základe najnovších poznatkov.

Priebeh pandémie covid-19 na Slovensku

Koncom decembra 2019 Čína ohlásila niekoľko prípadov zápalu pľúc z mesta Wuhan, ktoré boli neskôr identifikované ako prvé prípady koronavírusovej choroby 2019 (covid-19). Spôsobil ju nový koronavírus nazývaný koronavírus ťažkého akútneho respiračného syndrómu 2 (SARS-CoV-2). V Európe sa prvé oficiálne uznané prípady objavili v januári 2020. Najviac postihnutou krajinou sa po niekoľkých týždňoch stalo Taliansko. Svetová zdravotnícka organizácia označila šíriaci sa vírus za globálnu pandémiu 11. marca 2020.

Prvá vlna (jar 2020)

Prvý prípad ochorenia covid-19 na území Slovenska bol potvrdený 6. marca 2020. Už koncom februára na základe správ zo zahraničia zriadila Bezpečnostná rada SR krízový štáb pod vedením ministerky vnútra, ktorý za účasti hlavného hygienika a zástupcov rezortov zasadal na ministerstve zdravotníctva. Jeho úlohou bolo koordinovať boj proti pandémii a prijímať odporúčania, ako majú štátne orgány postupovať.

Po odhalení prvého pozitívneho prípadu krízový štáb prijal viaceré opatrenia, ktorými napríklad zakázal návštevy v nemocniciach alebo domovoch sociálnych služieb. Už 10. marca sa podstatne sprísnilo, v krajine boli na dva týždne zakázané verejné, športové aj kultúrne podujatia. Ľudia, ktorí sa vrátili z najviac postihnutých krajín (v tom čase z Talianska, Číny, Iránu a Južnej Kórey), museli absolvovať 14-dňovú karanténu.

Celoplošné opatrenia, napríklad zatváranie škôl, spočiatku premiér Peter Pellegrini odmietal, keďže nedochádzalo ku komunitnému šíreniu nákazy. Dokonca vyzval starostov a primátorov, aby nepodliehali panike a akceptovali opatrenie 14-dňovej karantény pre tých, ktorí sa vracajú z postihnutých oblastí. Upozornil, že masívne zatváranie škôl a škôlok spôsobuje problém slovenským výrobcom a firmám.

Čoskoro sa však opatrenia prijímané štátom podstatne sprísnilo. V priebehu niekoľkých dní v polovici marca 2020 vláda SR vyhlásila mimoriadnu situáciu, zavrela medzinárodné letiská pre osobnú dopravu, obnovila hraničné kontroly a obmedzila medzinárodnú a vnútroštátnu vlakovú a autobusovú dopravu. Povinnú karanténu museli podstúpiť všetci občania, ktorí sa na Slovensko vrátili z cesty v zahraničí. Krajina sa uzavrela cudzincom.

Nasledovalo vyhlásenie núdzového stavu pre štátne nemocnice, ktoré čoskoro vláda rozšírila na všetky zdravotnícke zariadenia. Po tom, čo Bratislavský samosprávny kraj zatvoril školy vo svojej pôsobnosti a nasledovalo ho aj mesto Bratislava, vláda zmenila postoj aj od 16. marca 2020 prikázala zatvoriť všetky základné, stredné aj vysoké školy. Zároveň sa zakázal maloobchodný predaj a služby, okrem nevyhnutných prevádzok, ako boli predajne potravín či drogérie.

Rýchle zavedenie opatrení na zníženie mobility obyvateľov a obmedzenie sociálnych kontaktov bolo základom efektívneho postupu proti šíreniu vírusu v prvej vlne. Slovensko v nej patrilo medzi najúspešnejšie krajiny. Postup štátu bol razantný, ale dôveryhodný a dobre komunikovaný, vďaka čomu široká verejnosť počas prvej vlny rešpektovala obmedzenia.

Neexistovala ani významná oponentúra zvoleného postupu. Na nutnosti izolovať chorých a obmedziť kontakty existovala politická zhoda, ktorá sa podpísala aj pod relatívne pokojný a konštruktívny prechod k novej vláde pod vedením Igora Matoviča.

Nové politické vedenie štátu ponechalo v platnosti všetky základné obmedzenia. Uvoľňovalo ich opatrne a pomaly, vďaka čomu možno prvú vlnu na Slovensku charakterizovať ako veľmi slabú, s malým počtom nakazených aj mŕtvych (k 30. 4. 2020 zomrelo 23 osôb). Tvrdé opatrenia mali aj negatívne dosahy, najmä ekonomické a sociálne dôsledky či zhoršenie prístupu k vzdelávaniu pre zatvorené školy. Slovensko podobne

ako iné krajiny zaznamenalo zhoršenie duševného zdravia obyvateľstva. Výmena vlády však zasiahla do spôsobu rozhodovania, manažmentu krízy a komunikácie s verejnosťou. Na výsledky prvej vlny pandémie to ešte nemalo významnejší vplyv, ale podpísalo sa na prístupe štátu k prijímaniu opatrení v ďalších vlnách, ktoré sa z pohľadu počtu obetí skončili podstatne horšie.

Z iniciatívy premiéra Igora Matoviča vznikol koncom marca 2020 „permanentný krízový štáb“, ktorému predsedal Peter Škodný a členmi boli Vladimír Krčméry, lekár Peter Visolajský, europoslanec Peter Pollák a Robert Mistrík. Jeho úlohou malo byť sledovať, vyhodnocovať a zdieľať informácie a procesy medzi dôležitými zložkami, aby „pravá ruka vedela, čo robí ľavá“. Novým prvkom bolo aj „konzílium odborníkov“, ktoré neformálne v prvých mesiacoch viedla bývala ministerka zdravotníctva Andrea Kalavská. Motiváciou pre vznik konzília boli blížiace sa veľkonočné sviatky v apríli 2020. Vláda sa obávala, že zvýšená mobilita obyvateľov bude zdrojom rýchlejšieho šírenia vírusu.

Problémom permanentného krízového štábu bolo, že jeho postavenie nebolo formálne jasné (štátúť vláda schválila až mesiac po jeho vzniku koncom apríla 2020). Do manažmentu krízy premiér Matovič pridal prvok, ktorý nemal zákonné kompetencie, navyše bol z hľadiska náplne práce duplicitný k riadne vytvoreným inštitúciám štátu, predovšetkým krízovému štábu, ktorý zriadila Bezpečnostná rada SR. Konzílium odborníkov sa zasa podieľalo na tvorbe protipandemických opatrení, hoci fungovalo dva roky bez akéhokoľvek štatútu, ktorý by upravil jeho úlohy, činnosť, postavenie v hierarchii štátnej moci, zloženie alebo spôsob rozhodovania. Prostredníctvom permanentného krízového štábu a konzília odborníkov si predseda vlády Matovič vytvoril neformálnu paralelnú štruktúru riadenia pandémie. Do rozhodovania o konečnej podobe opatrení však okrem príslušných rezortov vstupovala koalíčná rada, vláda a napokon hlavný hygienik, ktorý opatrenia vydával v podobe formálnych rozhodnutí. Výsledkom bol neprehľadný proces rozhodovania, nejasná zodpovednosť a autorita jednotlivých inštitúcií, ktorých úlohy, vplyv a moc sa v rôznych fázach pandémie menili v čase.

Hoci premiér Matovič sa pri ohlasovaní opatrení rétoricky pravidelne opieral o „rozhodnutia konzília odborníkov“, v mnohých prípadoch to nezodpovedalo realite. V niektorých situáciách využíval jeho existenciu, aby zvyšoval autoritu prijímaných opatrení, hoci to boli jeho vlastné nápady či politické kompromisy v rozpore s odbornými odporúčaniami. V iných prípadoch sa predseda vlády populisticky prezentoval ako ochranca verejnosti pred prísnyimi obmedzeniami, ktoré odporúčalo konzorcium odborníkov.

Dvojznačne predseda vlády komunikoval aj o vlastnej úlohe pri manažmente krízy. Raz bol podľa vlastných tvrdení iba vykonávateľom odborných odporúčaní, inokedy sa otvorene hlásil k ich autorstvu. „Čokoľvek, čo rozhodne konzílium odborníkov, to ja budem rešpektovať. V konečnom dôsledku je to rozhodnutie hlavného hygienika, je to otázka na neho“, vyhlásil napríklad koncom apríla 2020. Naproti tomu, v iných prípadoch pred rokováním konzília premiér Matovič na sociálnej sieti dopredu napísal, čo navrhuje on osobne. Záverečné rozhodnutie konzília sa potom zhodovalo s jeho facebookovým statusom.

V praxi premiér Matovič zo seba rýchlo po nástupe k moci urobil ústrednú postavu pandémie, ktorej nápadom a komunikácii sa prispôbovala činnosť štátnych inštitúcií. Osobne každý deň počas hodinových tlačových

konferencií oznamoval pandemické štatistiky o počte infikovaných a mŕtvych, až potom boli oficiálne zverejnené na webe. Na jeho vyjadrenie sa čakalo pri ohlasovaní nových opatrení, v dôsledku čoho boli oficiálne zverejňované na poslednú chvíľu. Podnikatelia a ďalšie inštitúcie v mnohých prípadoch čakali do neskorých večerných hodín, aby sa dozvedeli, v akom režime budú fungovať od nasledujúceho dňa.

V priebehu apríla 2020 sa vláda pri protipandemických opatreniach sústredila na vynucovanie lockdownu, nosenie rúška a obmedzovanie fyzických kontaktov medzi ľuďmi – teda všeobecne uznávané a účinné spôsoby, ako zabrániť prenosu vírusu z osoby na osobu. S pribúdajúcim množstvom meniacich sa konkrétnych a detailných opatrení sa však zvyšovali aj pochybnosti o ich praktickom prínose pre boj proti pandémie nad rámec prijatých základných a zrozumiteľných pravidiel.

Pribúdali kontroverzné vyhlásenia a rozhodnutia. Pred sprísnením opatrení počas veľkonočných sviatkov sa verejnosť dozvedela, že predseda vlády sa zahráva s myšlienkou úplného uzavretia krajiny, vypnutia ekonomiky a zákazu vychádzania. Týmto, podľa vlastných slov, „blackoutom“ (myslel lockdown) chcel premiér Matovič dosiahnuť úplné zastavenie šírenia vírusu – nápad bol v rozpore so všeobecne uznávaným postupom, keď sa štáty snažili spomaliť tempo rastu počtu infikovaných na úroveň, ktorú boli schopné zvládnuť zdravotnícke kapacity. Kontroverzie vzbudilo aj dlhšie udržanie zákazu nedeľného predaja po uvoľnení iných opatrení. Vzniklo podozrenie, že vláda zneužila pandemickú situáciu a vyhlásený núdzový stav na presadenie zákazu, ktorý bol dlhodobou politickou agendou viacerých konzervatívnych poslancov vládnej väčšiny.

Predseda vlády vo verejných vystúpeniach začal priamo napádať skupiny obyvateľov, ktoré z rôznych dôvodov vinil z rizikového správania či šírenia vírusu. Jednou z nich boli „pendleri“, teda ľudia z pohraničných oblastí, ktorí na Slovensko denne dochádzali za prácou. Ďalšou skupinou boli „repatrianti“, teda obyvatelia, ktorí sa po vypuknutí pandémie vrátili domov zo zahraničia. Vláda im nariadila povinnú karanténu v štátnych zariadeniach – toto opatrenie neskôr Ústavný súd SR označil za protiústavné.

V príhovoroch predsedu vlády sa začali objavovať vyjadrenia, podľa ktorých malo byť uvoľňovanie či sprísňovanie opatrení akousi odmenou či trestom za správanie obyvateľov, ktoré má v rukách on osobne. „Nepokazme si to, zostaňme naďalej zodpovední, odmenou za to bude možnosť postupne pokračovať v uvoľňovaní opatrení,“ vyzval napríklad premiér Matovič ľudí koncom apríla. Do konca júna 2020 vláda uvoľnila väčšinu obmedzení. Počas letných mesiacov väčšina európskych krajín obnovila relatívne voľný pohyb ľudí a cestovanie na dovolenku.

Na Slovensku, podobne ako v ďalších štátoch, vláda ponechala povinnosť nosiť rúška v interiéroch, povinnú registráciu pri príchode zo zahraničia a karanténu infikovaných, ale v porovnaní s prísnyim jarným lockdownom prežila krajina leto v relatívne normálnom režime.

Dovolenková atmosféra sa prejavila aj na faktickej nečinnosti vlády počas celého júla a augusta 2020. Permanentný krízový štát zastavil činnosť už v polovici júna. Výnimkou z nečinnosti bolo občasné komentovanie pozvoľného rastu počtu pozitívnych príkladov zo strany predsedu vlády či ministra zdravotníctva. Začiatkom júla napríklad premiér Matovič „pevne veril“, že Slovensku sa podarí vyhnúť druhej vlne: „Jediná zbraň, ktorú v rukách máme, je zodpovednosť nás všetkých“, komentoval s tým, že práve tá Slovensku pomohla vyhrať prvú vlnu.

Druhá vlna (jeseň 2020 – jar 2021)

Hoci v prvej vlne pandémie dokázalo Slovensko udržať mimoriadne nízky počet úmrtí, jej priebeh ukázal na mnohé nedostatky v riadení a odhalil nepripravenosť štátu a zdravotníckej infraštruktúry na takú rozsiahlu krízu. Chýbali napríklad liečebné protokoly, ich schvaľovanie spomaľovala slabá a nekompetentná reakcia vedenia rezortu zdravotníctva.

Chýbalo aj jasné rozdelenie úloh medzi zdravotníckymi zariadeniami, či prístroje, ktoré mohli pomôcť zachrániť viac životov. A aj keď došlo k ich nákupu, ako v prípade high-flow ventilácií, dlho ostali nepoužitie v skladoch, keďže štát nemal jasno v tom, akým spôsobom ich rozdelí medzi nemocnice.

V prvej polovici augusta 2020 oznámil minister zdravotníctva „dobrú správu“. Malo ňou byť schválenie nového pandemického plánu. „Máme zabezpečenú pripravenosť Slovenska na pandémiu akútnych respiračných ochorení aj do budúcnosti,“ povedal minister. Pred začiatkom nového školského roka štát zakázal hromadné podujatia s vyše tisíc ľuďmi vonku a päťsto ľuďmi vnútri. Ústredný krízový štáb sa koncom augusta 2020 zaoberal predovšetkým technickými požiadavkami rezortov súvisiacich s prichádzajúcou druhou vlnou. Na rastúci počet pozitívnych prípadov štát nereagoval náležitým spôsobom. Premiér Matovič a vláda sa bezvýsledne dohadovali až do konca septembra, tvrdiac že situácia je pod kontrolou a počet prípadov covid-19 je zvládnuteľný. Premiér Matovič síce verejne viackrát deklaroval, že na rozdiel od osobnej angažovanosti v prvej vlne prenecháva manažment krízy ministrom zdravotníctva a vnútra, ale v praxi to nedodržiaval. Zasahoval do odporúčaní odborníkov aj návrhov ministra Krajčího.

Symbolom chaotického manažmentu sa stal spor o počet účastníkov na svadbách. Podľa pôvodného návrhu sa mal obmedziť na tridsať ľudí. Minister zdravotníctva poukázal na fakt, že viacero lokálnych ohnisk nákaz sa objavilo práve na rodinných oslavách. Predseda vlády však nevestám odkázal, že „dobré bude“. „Dnes na vládu idem so zaujímavým návrhom, ktorý zásadným spôsobom zmení strašidlo 30 hostí na hostine života,“ uviedol Matovič na sociálnej sieti. Pôvodné odporúčanie zmenil na sto ľudí.

Chaotické rozhodovanie pokračovalo. Spory sa viedli najmä o počty ľudí, ktorí sa môžu zúčastniť na rodinných podujatiach. V polovici septembra premiér Matovič zároveň po prvý raz spomenul nákup pol milióna antigénových testov, ktorá sa mali použiť na kritických miestach, ako sú napríklad hranice. Predseda vlády zároveň tvrdil, že opatrenia proti nastupujúcej druhej vlne sú dostatočné, problém bol podľa neho v tom, že ich „tretina ľudí gnoruje“. Od konzília odborníkov preto premiér Matovič žiadal, aby prijalo také opatrenia, ktoré bude tschopný vysvetliť ľuďom.

No práve spôsob rozhodovania a komunikácia premiéra prispievali k rastúcej nedôvere k prijímaným opatreniam. Koncom septembra bol aj premiér nútený pripustiť, že počet ľudí na svadbách je nevyhnutné znížiť na pôvodne navrhovaných tridsať. Napokon vláda schválila absurdné

pravidlo, podľa ktorého na akomkoľvek hromadnom podujatí mohlo byť maximálne 50 ľudí – bez ohľadu na to, či išlo o štadión alebo malú reštauráciu. Na všetkých mal podľa predsedu vlády platiť „rovnaký meter“.

Koncom septembra 2020 vláda vyhlásila na 45 dní núdzový stav, teda polovicu toho, čo umožňuje zákon. Na rozdiel od prvej vlny sa netýkal iba zdravotníctva, ale všetkých oblastí. Podľa premiéra Matoviča bol prijatý najmä z toho dôvodu, že „nikto nevie, ako sa situácia s koronavírusom vyvinie“. Obdobie núdzového stavu predseda vlády označil za motivačný čas, počas ktorého sa mala overiť disciplinovanosť obyvateľov. Okolo 30. dňa núdzového stavu mali byť Dušičky, teda „ďalších desať dní bude priestor, aby sa ukázalo, ako sa situácia vyvíja a ako sa ľudia správali“.

Počas chaotických jesenných mesiacov sa predseda vlády striedavo miešal do rozhodnutí a zároveň popieral úlohu vládných politikov pri ich prijímaní. „Vždy to je najprv názor pandemickej komisie, potom to schváli krízový štáb a na základe toho koná hlavný hygienik. Vláda v podstate nemá absolútne čo do toho hovoriť, je to rozhodnutie odborníkov,“ tvrdil začiatkom októbra 2020. Už o niekoľko dní nato osobne presadil

plošné testovanie obyvateľov antigénovými testami. Toto opatrenie pritom nebolo podložené relevantnými odbornými dôkazmi o jeho účinnosti.

Napriek tomu sa vďaka premiérovmu tlaku stalo hlavným nástrojom štátu v druhej vlne pandémie.

Plošné testovanie malo byť alternatívou k lockdownu. „Verte mi, nie je iná cesta, ako sa vyhnúť tomu, čo by prinieslo nepredstaviteľné ekonomické škody,“ upozornil predseda vlády. Podľa tvrdení premiéra Matoviča z konca októbra 2020 mal byť poslednou príležitosťou „zatiehnúť ručnú brzdu“, aby sa Slovensko vyhlo prudkému rastu počtu infikovaných, akému v tom čase čelilo Česko.

Rozhodnutie, či sa vybrať cestou plošného testovania alebo prísneho lockdownu, vraj bolo na epidemiológoch. Realita však bola taká, že testovanie nebolo predmetom ozajstnej diskusie - vláda najskôr pripravila pilotné testovanie v najviac postihnutých okresoch a na prelome októbra a novembra museli za asistencie armády antigénové testy absolvovať obyvatelia celej krajiny.

Predseda vlády označil plošné testovanie za úspech. V polovici novembra dokonca pandemická komisia schválila jeho návrh na uvoľnenie niektorých opatrení, ako bolo otvorenie divadiel, kín či kostolov. Premiér Matovič pritom presadzoval, aby sa do Vianoc uskutočnilo viacero ďalších kôl testovania. Pre nedostatok testov, z ktorého obvinil ministra hospodárstva Richarda Sulíka, však od plánu odstúpil. Vláda síce v novembri predĺžila núdzový stav o ďalších 45 dní, no popri uvoľňovaní niektorých obmedzení strávili jej členovia november a december najmä dohadovaním sa o zmysluplnosti ďalších kôl plošného testovania.

Chaotické bolo aj samotné uvoľňovanie opatrení. Začiatkom decembra premiér Matovič oznámil, že niektoré školy sa pre žiakov otvoria. Tvrdil, že už nechce počúvať výhovorky zo strany ministerstva školstva, keďže videl ochotu niektorých riaditeľov škôl, starostov i primátorov zapojiť sa do testovania. Priznal, že jedna zo škôl, ktorá sa do pilotného testovania zapojí, bude aj súkromná škola, kde chodia jeho dcéry. Po následnom rokovaní vlády minister školstva Branislav Gröhling spresnil, že pôjde o „pilotný projekt“, do ktorého sa zapoja maximálne desiatky škôl.

Krátke obdobie uvoľňovania sa skončilo pred Vianocami. Vláda vyhlásila lockdown, zatvorila obchodné prevádzky a zaviedla zákaz vychádzania. Pre politické spory v koalícii a obavu z reakcie verejnosti však zákaz obsahoval viacero dôležitých výnimiek. Štát umožnil ľuďom cestovať na sviatky za rodinami či stretávať sa „medzi dvoma domácnosťami“. Najdôležitejší cieľ – obmedziť kontakty a spomaliť šírenie vírusu – sa preto nepodarilo naplniť. Vláda to pripustila na mimoriadnom zasadnutí pred koncom roka, keď pre nepriaznivú epidemiologickú situáciu predĺžila núdzový stav a zákaz vychádzania.

Premiér Matovič následne za najzásadnejší problém označil nedodržovanie odporúčaní pri stretávaní sa v domácnostiach. „Vzhľadom na absolútne vyčerpaných zdravotníkov v nemocniciach ostaňte tam, kde ste a zrušte akékoľvek plány na dnešné bujaré oslavy s ľuďmi mimo svojej domácnosti. Ide doslova o život,“ upozornil. Opäť zdôraznil, že ďalší vývoj situácie majú obyvatelia vo svojich rukách. Vzhľadom na chaotické jesenné rozhodovanie a zlú komunikáciu takéto vyjadrenia prispievali skôr k ďalšej antagonizácii unavenej verejnosti než k zvýšeniu ochoty dodržiavať opatrenia.

Výsledkom nečinnosti a chaotického rozhodovania bolo, že premiér Matovič ohlásil návrat k prísnyh protipandemickým opatreniam až vtedy, keď počty nakazených dosiahli rekordnú úroveň. Vyhrotenú situáciu zhoršil nevhodne zvolenou komunikáciou k verejnosti, ktorú obvinil z obmedzenej disciplíny. Jesenné mesiace roku 2020 boli pritom plné neprehľadných rozhodnutí, ktoré neboli podložené relevantnými dôkazmi, vyostrovali sa aj viaceré politické spory. Napriek snahe miestnych a regionálnych samospráv, ktoré mnohokrát konali citlivejšie a aj rýchlejšie, nedokázali zachrániť krajinu ako celok, a tak sa Slovensko zaradilo počas jesene a zimy medzi najviac postihnuté oblasti EÚ.

Vláda síce po sviatkoch zrušila viaceré výnimky zo zákazu cestovania, ale bolo už neskoro. Navyše, premiér Matovič naďalej trval na tom, že hlavným nástrojom proti šíreniu ochorenia zostane plošné testovanie antigénovými testami. Koncom januára sa zopakovalo „skrínigové“ plošné testovanie, ktorého cieľom malo byť rozdeliť Slovensko na „dobré“ a „zlé“ okresy. V okresoch, v ktorých pozitivita testov dosiahla viac ako 1,01 percenta, sa mal skrínig opakovať každý týždeň.

Politika a zlé vzťahy s verejnosťou založené na nevhodnej komunikácii znížili schopnosť realizovať potrebné protipandemické opatrenia. „Ochranné a reštriktívne opatrenia boli často deklarované bez akýchkoľvek konzultácií so zainteresovanými stranami. Nie je preto prekvapením, že niektorí odborníci (napr. Vladimír Krčméry) v takejto atmosfére vystúpili z odborných poradenských tímov,“ uvádza štúdia o nadúmrtnosti. Pretláčanie plošného testovania ako základného nástroja štátu v druhej vlne premiérom Matovičom viazalo množstvo odborných, zdravotníckych aj politických kapacít a vyčerpalo dôveru verejnosti k protipandemickým opatreniam.

„Druhá vlna dopadla z epidemiologického pohľadu katastrofálne, 7-dňový kľzavý medián sa od októbra 2020 po apríl 2021 nedostal pod hranicu 1 000 prípadov týždenne, počet úmrtí na covid-19 sa vyšplhal k 30. 4. 2021 na 11 732 (Inštitút zdravotných analýz),“ konštatuje štúdia. Kľúčové faktory úspechu z prvej vlny Slovensko nezopakovalo. Naopak, druhá vlna sa spája s vyčkávaním, politickou nejednotou, stratou dôvery ľudí v opatrenia a zlou komunikáciou. Navyše, vypomstila sa zanedbaná príprava (lôžka, personál v nemocniciach, trasovanie, absencia stratégie pre ekonomiku, školy či zdravotníkov).

Neúspešná očkovačká kampaň a tretia vlna (do februára 2022)

Očkovačká plán štát zverejnil v polovici decembra 2020, v čase keď Európska lieková agentúra končila registračny proces vakcín od spoločností AstraZenca a Pfizer, a o čosi neskôr aj vakcíny firmy Moderna. Na očkovanie sa obyvatelia mali hlásiť cez štátny web, plánom bolo postupne vybudovať 79 vakcinačných centier. Vzhľadom na počítačový nedostatok vakcín sa očkovanie spúšťalo postupne, prednosť dostali zdravotníci, učitelia a najohrozenejšie skupiny obyvateľov.

Podľa vládnych plánov malo byť masívne preočkovanie obyvateľstva na úroveň kolektívnej imunity kľúčovým nástrojom riešenia problému pandémie. Ešte v druhej polovici januára 2021 predseda vlády Matovič seabedomo naznačoval, že štát je pripravený, prekážkou mala byť iba schopnosť farmaceutických firiem dodať včas požadované množstvo vakcín.

„Mať cieľ zaočkovaných 85 percent ľudí, to by sme boli celkom dobrí a možno by sme boli aj špičkou v Európe,“ dodal Matovič. Do rozbiehajúcej sa očkovačkej kampane však zasiahol premiér osobne utajeným nákupom neregistrovanej ruskej vakcíny Sputnik V. Vyhlásil, že dohodol nákup dvoch miliónov dávok, na začiatok Slovensko doviezlo 200-tisíc vakcín.

Svojvoľný nákup neregistrovanej vakcíny vyvolal vo vládnej koalícii politický odpor, ktorý vyvrcholil odchodom ministra zdravotníctva Krajčího a demisiou premiéra Matoviča koncom marca 2021. Pri presadzovaní očkovania vakcínou Sputnik V pritom premiér verejne sponchybňoval účinnosť a bezpečnosť oficiálne registrovaných očkovačká látok.

„Po očkovaní učiteľov vieme o AstraZenece svoje,“ vyhlásil Matovič v polovici februára. Výsledkom bola nedôvera ľudí v očkovanie (MNFORCE et al. 2021), konštatuje štúdia. Očkovanie Sputnikom V štát dokázal spustiť po turbulentnej politickej diskusii až v júni 2021. Záujem o neregistrovanú vakcínu zostal hlboko pod Matovičom prezentovanými očakávaniami. Zaočkovať sa dalo necelých 20-tisíc ľudí a Slovensko nevyužitú vakcíny Rusku v lete 2021 vrátilo.

Dôveru a trepezlivosť verejnosti narúšali aj nedostatočné kapacity, ktoré štát vyčlenil na logistiku a manažment očkovania. Spustenie vakcinácie seniorov sprevádzali preťažené kontaktné linky, problémy s registráciou a nedostatok voľných termínov. Ministerstvo zdravotníctva za hlavnú príčinu problémov označilo nedostatočné množstvo dodaných vakcín.

Pri vakcinačnej stratégii štát najskôr plánoval budovať veľkokapacitné očkovačké centrá, čo však bolo v rozpore s princípom dostať vakcínu čo najskôr a čo najbližšie k pacientom. Problematická bola aj distribúcia očkovačká látok, s ktorou štát nemal žiadne skúsenosti a logistiku vymýšľali úradníci ministerstva zdravotníctva takpovediac na kolene. Tento spôsob uvažovania spôsobil, že napríklad očkovania prostredníctvom všeobecných lekárov štát spustil až s odstupom mnohých mesiacov, navyše v čase, keď bola dôvera verejnosti výrazne narušená antivaxerskými kampaňami aj pokračujúcimi spormi vo vláde o manažmente pandémie.

Problém s nedostatkom vakcín sa postupne počas jarných mesiacov roka 2021 vyriešil, ale situácia sa výrazne zhoršila spolitizovaním témy očkovania. „Viacerí vrcholoví politici odmietli očkovanie verejne podporiť (voliči týchto strán patrili aj medzi najväčších odporcov očkovania, Agentúra AKO, 2021), naopak, populisticky sa vlezli na vlnu antivaxerov a dezinformácií,“ uvádza štúdia. Ešte na jar 2021 vnímal premiér Heger tempo očkovania ako dobré. Zároveň vyhlasoval, že krajina patrí v Európe medzi najlepšie pripravené na tretiu, jesennú vlnu pandémie. No už v letných mesiacoch bolo zrejmé, že Slovensko začína v miere zaočkovania zaostávať a zaradilo sa medzi najhoršie v EÚ. Týkalo sa to celkovej populácie aj najohrozenejšej časti, seniorov. Pokračujúce spory vo vláde, pre ktoré štát nebol schopný prijať efektívne opatrenia, a politický odpor veľkej časti parlamentnej opozície, ktorej postoj proti očkovaniu sa čoraz viac radikalizoval, paralyzovali rozhodovanie štátnych inštitúcií a manažment krízy.

„Zaočkovanosť výrazne nezvýšilo ani odstránenie problémov so zlou dostupnosťou očkovania pre starších imobilných pacientov v rurálnych oblastiach či umožnenie všeobecným lekárom očkovať svojich kmeňových pacientov,“ upozorňuje štúdia.

V auguste minister financií Matovič bez predchádzajúcej analýzy efektívnosti spustil najskôr očkovaciu lotériu a neskôr očkovací bonus pre seniorov. Hoci samo ministerstvo financií opatrenia ohlásilo s tým, že „ide o podporné nástroje, aby sme motivovali čo najväčšie množstvo ľudí k očkovaniu proti ochoreniu covid-19“, minister Matovič neskôr poprel, že by ich cieľom malo byť zvýšenie miery očkovania.

Podľa neho malo ísť o odmenu pre tých, ktorí sa zaočkovať dali. Ani jeden, ani druhý nástroj tempo vakcinácie na Slovensku nezvýšil. Miera zaočkovania dvoma dávkami nedosiahla do konca roka 2021 ani 50 percent populácie, čo bolo hlboko pod pôvodným vládnym zámerom dosiahnuť kolektívnu imunitu minimálne 80-percentnou zaočkovanosťou.

Nízka úroveň zaočkovanosti spoločne s ďalšími faktormi, ako bol agresívnejší delta variant, pomalé rozhodovanie o nových usmerneniach a postupoch v liečbe (napríklad monoklonálnymi protilátkami, ktoré boli dostupné aj na Slovensku od leta 2021) či znechutenie verejnosti zo stále sa meniacich opatrení sa podpísali pod silnú tretiu vlnu, ktorú Slovensko zažilo na prelome rokov 2021 a 2022. Začiatok vlny sa najprv pozvoľna začal počas jesene. V septembri po nástupe študentov do škôl začali čísla prudšie rásť. Opakoval sa podobný scenár ako rok predtým, keď sa vláda bezvýsledne dohadovala o rôznych obmedzeniach.

„K lockdownu pristúpila až koncom novembra, keď sa v nemocniciach nachádzalo až 3 188 hospitalizovaných pacientov (z toho 259 na ventilácii) (MZ SR 2021) a systém kolaboval aj v dôsledku zníženého počtu zdravotníkov, ktorí sa rozhodli po predchádzajúcom roku odísť zo slovenského zdravotníctva,“ dodáva štúdia. Výsledok je po skončení tretej vlny hrozivý. Počet úmrtí na covid-19 sa k 31. 3. 2022 vyšplhal na 19 368 osôb, ďalších 3 769 ľudí zomrelo s covidom (NCZI).

Porovnanie výsledkov Slovenska s inými krajinami

Ako postupovali autori štúdie

- 1. Získali a analyzovali dáta** za úmrtnosť a nadúmrtnosť za všetky krajiny EÚ (zdroj Eurostat).
- Po porovnaní dát s krajinami EÚ **vybrali 5 benchmarkových krajín**, ku ktorým výsledky Slovenska budú porovnávať:
  - a. Estónsko** – zo skupiny tzv. efektívnych krajín,
  - b. Dánsko** – zo skupiny krajín s najnižšou úmrtnosťou na covid-19),
  - c. Nemecko** – zo skupiny krajín s podobným systémom organizácie zdravotného systému ako Slovensko,
  - d. Portugalsko** – líder v očkovaní,
  - e. Česká republika** – 70 rokov spoločného štátu, najbližšia krajina z hľadiska medzinárodných vzťahov, tradičný partner a porovnávací základ.
- Ku každej benchmarkovej krajine analyticky spracovali dáta na úmrtnosť a nadúmrtnosť a **predstavili kľúčové opatrenia**, faktory a situácie, prečo krajina skončila výrazne lepšie, či len lepšie ako Slovensko.
- Pri každej krajine sa snažia odpovedať na otázku: Ak by sme urobili dané opatrenia včas a v dostatočnej miere, **koľko stratených životov sme mohli zachrániť?**
- Na záver predstavili počet stratených životov, ktoré mohli byť zachránené, ak by Slovensko bolo také dobré v zvládaní pandémie ako benchmarkové krajiny: **celkovo ide o 15- až 20-tisíc životov.**

Zdroj: Nadúmrtnosť na covid-19 v kontexte rozhodnutí zdravotnej politiky (roky 2020 – 2022)

Počas troch vln pandémie nového koronavírusu medzi marcom 2020 a februárom 2022 na Slovensku zomrelo podľa údajov Eurostatu 133 682 ľudí. Ak by sa úmrtnosť nezvýšila, ale zostala na priemernej úrovni rokov 2016 až 2019, súčet úmrtí by bol nižší, hypoteticky by dosiahol 106 896. Na základe toho autori štúdie vypočítali, že nadúmrtnosť počas dvoch pandemických rokov v Slovenskej republike dosiahla 26 786 ľudí.

Porovnanie tohto údaju s bilanciou v iných krajinách umožnilo autorom štúdie odhadnúť, koľko stratených životov mohlo byť na Slovensku zachránených, keby mala pandémia priebeh ako v porovnávaných krajinách. „Celkovo Slovensko mohlo zachrániť 15- až 20-tisíc životov, ak by implementovalo opatrenia včas a v primeranej miere ako benchmarkové krajiny,“ uvádza štúdia.

Počet stratených životov, ktoré mohli byť zachránené

	Úmrtia (III. 2020 – II. 2022)	Nadúmrtia (oproti priemeru 2016 – 2019)	Počet životov, ktoré mohli byť zachránené
SR skutočnosť	133 682	26 786	-
Ak by SR konala ako efektívne krajiny (Estónsko)	121 291	14 359	12 391
Ak by SR konala ako krajiny s najnižšou nadúmrtnosťou (Dánsko)	112 374	5 478	21 308
Ak by SR konala ako krajiny s podobnou organizáciou zdravotného systému (Nemecko)	115 206	8 310	18 476
Ak by SR konala ako líder v očkovaní (Portugalsko)	119 199	12 303	14 483
Ak by SR konala ako ČR	130 100	23 204	3 582

Zdroj: Nadúmrtnosť na covid-19 v kontexte rozhodnutí zdravotnej politiky (roky 2020 – 2022)

www. **MALI EŠTE ŽIŤ!** sk

PODPÍŠTE PETÍCIU

Občianske združenie
Pozostalí za spravodlivosť
Mýtna 46A
811 07 Bratislava